

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
PROF. DR. M. ORHAN OKAY ÖZEL SAYISI
YIL 6, ARALIK 2020

Mamika YILDIRIM

*Düzce Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi
Düzce/TÜRKİYE
coskun_turk2007@hotmail.com
ORCID *

KİTÂBİYÂT / BOOK REVIEW

Eser: *Mehmed Akif: Bir Karakter Heykelinin Anatomisi*

Makale Türü: Kitap Tanıtım ve Değerlendirme
Yükleme Tarihi: 22.11.2020
Kabul Tarihi: 03.12.2020
Yayımlanma Tarihi: 31.12.2020

Article Information: Book Review
Received Date: 22.11.2020
Accepted Date: 03.12.2020
Date Published: 31.12.2020

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Yıldırım,, Mamika, “Mehmed Akif: Bir Karakter Heykelinin Anatomisi”, (Kitap Tanıtımı ve Değerlendirme) *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal Of Academic Literature]*, Yıl 6, Prof. Dr. M. Orhan Okay Özel Sayısı, Aralık 2020, s. 773-778.

Yıldırım, Mamika, “Mehmed Akif: Bir Karakter Heykelinin Anatomisi”, (Book Review) *Hikmet-Journal Of Academic Literature*, Year 6, Prof. Dr. M. Orhan Okay Special Issue, December 2020, p. 773-778.

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
PROF. DR. M. ORHAN OKAY ÖZEL SAYISI
YIL 6, ARALIK 2020

Mamika YILDIRIM

KİTÂBİYÂT/BOOK REVIEW

MEHMED AKİF: BİR KARAKTER HEYKELİNİN ANATOMİSİ

Yazar: Orhan OKAY

Akçağ Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2005, 143 s., ISBN: 978-975-3382-47-2

Kitap, “Ön Söz”, “Giriş” ve on bölümden oluşmaktadır. Kitabın “Ön Söz” kısmında Aralık 1986 tarihi geçmesine rağmen ilk baskısı 1989 yılında yapılmıştır. Muhtemelen bunun sebebi 1986 yılı kasım ayından başlamak üzere Akif’in ölümünün ellinci yılı münasebetiyle bir dizi anma programı tertip edilmişti ve bu kitap da bu anma yılında hazırlanmış veya hazırlanmaya başlanmıştı. Kitap, Okay’ın Beşir Fuad, Necip Fazıl, Ahmed Hamdi Tanpınar gibi Türk edebiyatının öncü isimleri için biyografi türünde ortaya koyduğu eserlerden biridir. Fakat Okay’ın yazdığı biyografiler salt hayatı anlatan eserler olmaktan ziyade, ilgili yazarın edebiyata taalluk eden yazı ve düşüncelerinin yanında kültür tarihimiz içindeki yerini, yazarların

eserleriyle tarihsel bir paralellik taşıyacak şekilde sunması açısından diğer biyografilerden ayrılmaktadır.

Okay, “Ön Söz”de (s.7-9) belirttiğine göre Akif’in üzerinde durulması gereken asıl yönü onun karakteridir. Bu nedenle Akif’in eserlerinin, şahsiyetiyle ilişki kurularak ele alınması gerekir. Zaten Akif’in Türk milleti tarafından sevilmesinin en önemli sebebi eseriyle ve şahsiyetidir. Bir diğer husus ise içinde yaşadığı toplumun sorunlarını belirleyip bunlara çözüm getirmeye çalışan

Akif'in kendi iç dünyasında bir yalnız adam hüviyeti taşımasıdır. Okay da kitapta bu yalnız adamın inançlarını, şüphelerini, tereddütlerini, mistik duygularını, aktivitesini, inzivasını sezdirmek istemiştir.

“Giriş” (s. 11-17) kısmında Akif'in resmî hayatı kısaca anlatılmıştır. Bu bölümde Akif'in görev aldığı resmî veya gayr-ı resmî kuruluşlara değinilmiştir. Bu kuruluşlar: Teşkilât-ı Mahsûsa, Dârü'l-hikmeti'l-İslâmiyyin, İttihat ve Terakkî, Müdâfaa-ı Milliye Heyeti Neşriyat Şubesidir. Bir anlamda Akif, vatanın menfaatine olacağını düşündüğü bütün kuruluşlarda görev almaya çalışmıştır. Birinci Büyük Millet Meclisinde muhalefet grubu içinde yer aldığı için ikinci meclise girememiştir. Yeni hükümet, onun İslam birliği fikrinde olmadığı gibi laik bir devlet ve buna uygun prensiplere dayanma düşüncesinde olunca 1923 yılında Mısır'a gitmiştir. 1935 yılında Lübnan'da hastalanan Akif, yurda dönmüş ve İstanbul'da 1936 yılında vefat etmiştir. Akif'in ölümüne hükümet ilgi göstermeyince haber duyurulmamıştı fakat Türk gençliği bunu öğrenince büyük bir kalabalıkla resmî olmayan ama millî olan bir törenle onu Edirnekapı Mezarlığı'nda ebediyete uğurlamıştır.

“Karakteri” (s. 19-21) adlı ikinci bölümde Akif'in eseri, fikirleri ve şahsiyeti arasında benzerlik hatta ayniyet olduğu belirtilmiş; büyük kitlelere hitap etme başarısının samimiyetinden kaynaklandığı ifade edilmiştir.

Üçüncü bölüm “Tarihi ve Siyasi Şahsiyeti” (s. 23-36) başlığıyla düşüncelerinin oluşumunda etkili olan kişi ve olaylar değerlendirilmiştir. Okay, Akif'in şahsına yapılan haksızlıkları affettiğini fakat siyaset yoluyla millete yapılanlara “hak namına haksızlığa” hiçbir zaman tahammül edemediğini belirtmiştir. Zaten Akif'in iki tane emeli vardı: Vatanın düşmanlardan kurtarılması ve İslam idealinin gerçekleşmesi. Bunlardan birincisi gerçekleşmiş fakat ikincisinin gerçekleşmemesi onun bir anlamda sürgüne ve münzevi bir hale sürüklemiştir.

Dördüncü bölüm olan “Edebî Hayatı ve Sanatı” (s. 37-50) adlı bölümde Akif'in edebî hayatının başlangıcını tam olarak bilmenin mümkün olmadığı fakat araştırmalar onun ilk şiirlerini Halkalı Baytar Mektebindeyken yazdığına işaret etmiştir. Fakat genel kabule göre ilk şiirini 31 yaşında, ilk şiir kitabını da 37 yaşında iken yayımlamıştır. Nesirde başarısız olduğu için nazma yöneldiği ifade edilmiştir. Şiirinde eski geleneğin içinde fakat bir dil ve zevk arayan şairlerden biri olarak değerlendirilmiştir. Sanatın toplum için olduğu düşüncesine bağlı olan Akif'in amacı, gerçeğin şiirle dile getirilmesidir. Bu noktada hakikati söylerken güzelliğin kaybolması önemli değildir. Okay, bu konuda Akif'in gerçek bir sanatkar olduğunu ve bu sanatın da kendisini aşarak bir cemiyet mistiği haline geldiğini, lirizmin doruğunda sosyal lirizme sahip olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Okay, Akif'in yaşadığı dönemlerdeki herhangi bir fikir akımını temsil edenlerle bir tutulup onlar gibi sanattan uzak ve ideoloji nutukçuları arasında gösterilmesinin doğru olmadığını belirtmiş ve Akif'i İslam idealinin şairi olarak nitelendirmiştir.

Beşinci bölüm olan “Safahat”ta (s. 51-59), Akif’i anlamanın yolunun *Safahat*’tan geçtiği belirtilmiş ve *Safahat*’ın bölümleri ve genel içeriği hakkında bilgi verilmiştir. Burada Akif’in en dikkat çeken özelliği, yeni neslin en güzel örneği olarak sunduğu Asım’ın İslam’ın, Türklüğün kurtarılması için Batı’nın ilmini, tekniğini getirmek üzere Avrupa’ya gönderilmesidir. Bunun anlamı, dinî ve millî içerikli hamasi duygular değil hakikatin ifade edilmesi ve uygulanması gereklidir ki Tanzimat’ta başlayan bu tür uygulamalar bugün de devam etmektedir. Bu, realizmle idealizmin birleşmesi anlamına gelmektedir.

Altıncı bölüm “Cemiyet Meseleleri Karşısında Akif” te (s. 61-71) Okay, eğer şiir bir mesaj ise Akif’in Türk şiirinde en güçlü mesajlardan birinin sahibi olduğunu, şiir ile mesajı başarılı bir şekilde birleştirdiğini belirtmiştir. Ayrıca Okay, şiirlerinde cemiyet meselelerine temas etmesi sebebiyle Akif’i sokaktaki şair olarak nitelendirmiş; bu şekilde sosyal gerçeklikle beraber romantizm ve idealizm gibi birbirine zıt vasıfları da bir arada taşıdığını ifade etmiştir.

Yedinci bölüm “İslam İdeali”nde (s.73-86) Akif’in birinci *Safahat*’ta “Süleymaniye Küsüsü’nden” adlı kitabıyla İslam idealinin şekillenmeye başladığı, İslam şairi olmasının yanı sıra milliyetçi bir yönünün de olduğu belirtilmiştir. Bu milliyetçilik Türkçülük değil, kültür ve inanç temeline dayalı adı konmamış bir milliyetçilik türüdür. Akif’in önemli bir yönü de onun Doğulu veya Batılı olmayıp ikisinin sentezini savunmasıdır. Burada Japonların durumunu örnek olarak sunan Akif, onların Batı’nın fennini yani tekniğini alıp kendi ahlaki unsurlarını koruduklarını belirtmiştir. Ayrıca Akif’e göre İslam idealinin önünde iki engel bulunmaktadır: Birincisi Batı hayranlığı ve buna bağlı olarak din aleyhtarlığı, ikincisi ise kavmiyetçilik veya Akif’in ifadesiyle söylersek ırkçılıktır. Sonuç olarak Akif’te, inançta, emir ve nehiylerde kaynağını İslam’dan alan bir yaşam tarzı ile çağdaş medeniyetin İslam’a aykırı olmayan nimetlerinin telif edilmesi sahip olduğu İslam idealinin esasını oluşturmaktadır.

Sekizinci bölüm “Kader ve İrade Meseleleri Karşısında Mehmed Akif” (s. 87-99) adını taşımaktadır. Okay, kader ve irade meselesinin ilkin *Safahat*’ta “Tevhid Yahut Feryad”da ortaya çıktığını, Akif’in kaderci bir anlayışa sahip olmamakla beraber sadece ‘Tevhid’ kısmında kaderci bir anlayışın ifade edildiğini belirtmiştir. Akif, insan özgürlüğünü temele almış, kadere sığınanları eleştirmiş; çalışmanın, gayret etmenin önemini belirtmiş, tevekkülün insan iradesi aleyhine anlaşılmasına karşı çıkmıştır. Kader ve tevekkül üzerinden gerçekleştirilen suistimalleri alaya alarak ötelemeye çalışmıştır. Akif’in bu şekilde hareket etmesinin sebebi ilkin kaza, kader ve tevekkül anlayışında sağlıklı olan yola işaret etmek, ikincisi ise her dönemde olduğu kadar günümüz insanında da ahlaki bakımdan doğru bir metot getirmektir; bu da kişinin kendisini tenkit etmesiyle başlar. Bundan dolayı Müslümanların geri kalışının nedenini başkalarında değil, kendimizde aramamız gerekir. Okay’a göre Akif sanatını, zor olan bir konuyu anlatmada başarılı bir şekilde kullanmıştır. Hem dindar olan hem de dine karşı olanların anlayacağı bir üslupla, samimi bir kalple ortaya koymuştur.

Dokuzuncu bölüm olan “Destan ve Hamaset Şairi Akif” (s. 101-123) bölümünde Okay, Akif’in siyasi ve idari çalkantıların olduğu bir zamanda yaşadığını ifade etmiş, bu sorunların ortaya çıkardığı sonuçları ele almış ve bunların en önemlisinin de devletin sürekli savaş içinde olup toprak kaybettiğini belirtmiştir. *Safahat*’ın üçüncü cildinden itibaren Balkan Savaşı’ndan başlayarak bu büyük mücadelenin farklı alanlarının destanını yazmıştır. Bunlardan en önemlisi “Çanakkale Destanı”dır. Kahramanlığı şehadet duygusuyla paralel bir hale getirip din, vatan ve mukaddesat uğruna kişinin varlığından geçmesini en üst mertebeye yerleştirirken Akif, bir de olumsuz durumun oluşmasına sebep olanları da eleştirmiştir. Bunlar; miskin, hissiz, kayıtsız bir kitledir. Bu şekilde Müslüman cemaatin hissizliğini, idarecileri ve onlara dalkavukluk edenleri, medeniyet adı altında bir haçlı sürüsü gibi yurda saldıran Batılıları ve bir de bunun sorumlusu olarak görülen aydınları eleştirmiştir. Okay’ın bu bölümde üzerinde en fazla durduğu kısım Akif’in bir destanın en güzel tasvirlerini kendisinde bulunduran ögelerle dolu olan Çanakkale Savaşı için yazdıklarıdır.

Kitabın son metni “Dini Lirizm Yahut Duânın Şiiri” (s. 125-143) adını taşıyan onuncu bölümdür. Okay, Akif’in dinî meseleleri ele alan şiirlerinde bazen kuru bir vaiz bazen de filozof tavrı içinde olduğunu sezildiğini, asıl şairliğini ve sanatkâr mizacını dua karakterindeki şiirlerinde gösterdiğini belirtse de ilk dönem şiirlerinin taklit seviyesinde kaldığından Ziya Paşa ve Naci’nin şiirleri kadar güçlü olmadığını ifade etmiştir. Fakat *Safahat*’la Akif’in şiirlerinde duanın şahsiyet kazanması söz konusu olmuştur. Okay’a göre Akif’in en son yazdığı şiirlerini içeren ‘Gölgeler’, *Safahat*’ın diğer altı kitabından farklı bir görünüştedir. Buradaki bazı şiirler (Gece, Hicran ve Secde) dinî lirizme örnek olmaları bakımından ayrı bir önem taşırlar. Ayrıca Akif’in ilk yazılarında tasavvufa karşı olumsuz bir tutum takınırken Ömer Ferit Kam’ın eserleriyle Mısır yıllarından itibaren tasavvufa doğru kaymasından da bahsedilebilir. Sonuçta Akif, fikirlerini nazım olarak söylemiştir. Sosyal ve ahlaki temalı şiirlerinde nasıl realizme yükselmişse gerek içtimai-mistik gerekse dinî-mistik şiirlerinde şiirin zirvesine ulaşmıştır.

Okay, Akif’i anlatırken adeta *Safahat* adlı eserini de bu bağlamda şerh etmiş, yani sadece Akif’in biyografisini değil *Safahat* adlı eserinin ışığında, şiirlerinin tahlilini de sunmuştur. Bu yapılırken Arapça ve Farsça kelime ve terkiplerden anlaşılması zorlaşan dizelerin bugün anlaşılacak şekilde aktarımı da yapılmıştır. Özellikle *Safahat*’ın dizeleriyle Akif’in hayatının paralelliği verilerek olayların anlatılması özet olarak da olsa *Safahat*’ı okumayı beraberinde getirmiştir. Böylece “Akif’in poetikası” daha anlaşılır bir hâl almıştır.

Akif’in hayatı pek çok kişi tarafından ele alınmıştır. Bu biyografinin diğer eserlerden ayrılan en önemli özelliklerinden biri, edebiyat ve kültür tarihçisinin anlatımıyla bir şairin hayatını okumaktır. Bir yönüyle tarihi, diğer bir yönüyle dinî bir başka yönüyle de toplumsal olayları her daim edebî bir dille ele alıp ifade etmeye çalışmıştır fakat Türkçede pek kullanılmayan bazı kelimelerin

kullanılması dikkatten kaçmış gibidir. Bu kelimelere örnek olarak şunlar verilebilir: didaktizm, süblimasyon, transandantal, laytmotif vb.

Kitap, günümüzde Dergâh Yayınları tarafından *Mehmed Akif Kalabalıklarda Bir Yalnız Adam* adıyla ve sonuna eklenen bazı mülakatlarla beraber yayımlanmaktadır.